

Synogarlica turecka już od dłuższego czasu jest nieodłącznym towarzyszem osiedli ludzkich na terenie województwa zielonogórskiego. Obecność jej na tym obszarze ustaliłem na podstawie obserwacji osobników tego gatunku. Termin pojawienia się jej w poszczególnych miejscowościach określono według spostrzeżeń mieszkańców miast.

W Gorzowie Wlkp. była ona spotykana już w okresie 1955—1960 r., w Żarach około roku 1956; w Słubicach, Sulęcinie i Szprotawie około roku 1960; natomiast w Krośnie Odrzańskim, Świebodzinie i we Wschowie nie ustalono daty, kiedy pierwszy raz pojawiła się w mieście. Obecność tego ptaka stwierdzono także w wielu wsiach. Między innymi 2 pary już od 2—3 lat gnieźdzą się w koronie rozłożystych kasztanowców rosnących przed szkołą w Białkowie oraz jedna para na lipie drobniolistej w podwórzu PGR Białków.

Analizując położenie miejsc, w których zaobserwowano występowanie synogarlic tureckich, zauważyć można, że są równomiernie rozsiane po całym obszarze woj. zielonogórskiego. Prawdopodobnie ptak ten występuje także w pozostałych miejscowościach tego terenu, chociaż brak jest zarejestrowanych danych. W sąsiednim woj. poznańskim był już obserwowany w roku 1950, a na początku lat sześćdziesiątych stwierdzono jego gnieźdzenie się w Poznaniu.

W dniu 8. 06. i 8. 08. 1969 penetrując brzeg Odry między wsiami Urad i Kunice (pow. Słubice) widziałem trzy pary synogarlic tureckich lecące w kierunku NRD, gdzie jest ona również ptakiem pospolitym.

Duże stada synogarlic tureckich w liczbie około 30 sztuk obserwowałem zimą 1968/69 w Rzepinie na ulicy i na placu targowym w sąsiedztwie młyna. Natomiast stada liczące 10—20 sztuk spotykałem na podwórzach PGR przed stodołą i magazynami zbożowymi w Białkowie i Bieganowie w okresie zimowym 1967/8 i 1968/9 r. Skupianie się synogarlic tureckich zimą w duże stada w okolicach młynów i magazynów zbożowych podyktowane jest nie tylko możliwością łatwego zdobycia pokarmu lecz także szukaniem obrony przed drapieżnikami. Tak np. w styczniu 1969 r. w Bieganowie w godzinach południowych widziałem zaatakowane przez jastrzębia gołębiarza stado liczące 20 sztuk. W pierwszej chwili po napaści stado się rozpierzchno, by w około 1,5 minuty później zaatakować napastnika w powietrzu.

Józef Radkiewicz

OCHRONA PRZYRODY NIEOŻYWIONEJ

Nowe projekty pomników przyrody nieożywionej w okolicach Krakowa

Ochrona przyrody nieożywionej w rejonie Krakowa ma duże znaczenie dla zabezpieczenia cennych obiektów naukowych, klasycznych stanowisk geologicznych będących przedmiotem badań porównawczych, interesujących form krajobrazowych oraz odsłoneń ważnych dla dy-

daktyki. Potrzeba tworzenia i uzupełnienia sieci rezerwatów i pomników przyrody nieożywionej wynika między innymi ze szczególnego położenia miasta, które jest usytuowane na zbiegu różnych struktur geologicznych. W promieniu 30 kilometrów dostępne są na powierzchni skały różnego wieku od dewonu po czwartorzęd, ciekawe zaburzenia tektoniczne, jak uskoki i fałdy, zjawiska krasowe, różnorodne surowce mineralne, ważne stanowiska kopalnej fauny i flory, interesujące formy skalne i krajobrazowe itp. Obiekty te są często odwiedzane przez zjazdy naukowe krajowe i zagraniczne oraz przez wycieczki geologiczne. W okolicach Krzeszowic, Wieliczki, Ojcowa, Zabierzowa i Tyńca organizowane są przedmiotowe ćwiczenia terenowe nie tylko dla studentów wydziałów geologicznych Akademii Górniczo-Hutniczej oraz dla studentów geografii, biologii, górnictwa, wiertnictwa i geodezji krakowskich wyższych uczelni i specjalistycznych szkół średnich, lecz także dla słuchaczy innych uniwersytetów krajowych, a nawet zagranicznych.

Obiekty przyrody nieożywionej w okolicach Krakowa są dotychczas chronione w Ojcowskim Parku Narodowym oraz w kilku rezerwach, a także jako nieliczne pomniki przyrody. Potrzeby naukowe i dydaktyczne krakowskiego ośrodka geologicznego dostarczają ważnych przesłanek dla prawnego zabezpieczenia szeregu nowych odsłoneń i stanowisk. Listę ich ustalono w porozumieniu z Zakładem Ochrony Przyrody PAN. Opracowanie dokumentacji nowych pomników podjęte zostało przez Sekcję Stratygraficzną Koła Naukowego Geologów, działającą przy Instytucie Geologii Regionalnej i Złóż Węgla AGH. Zespół studentów Wydziału Geologiczno-Poszukiwawczego przy współudziale autora wykonał badania nad siedmioma wybranymi obiektami. Badania te objęły sytuację geologiczną każdego projektowanego pomnika, opis profilu geologicznego, odsłoniętych skał, zaburzeń tektonicznych i innych interesujących zjawisk. Wykorzystane zostały również wyniki prac różnych autorów, uprzednio opublikowane. Opracowania dokumentacyjne były przedyskutowane w ramach prac Koła Naukowego oraz na seminarium *Zagadnienia ochrony zasobów przyrody i zabezpieczania trwałości użytkowania surowców*.

W pierwszym etapie prac studentów Koła Naukowego zostały przygotowane i przedłożone do realizacji Wojewódzkiemu Konserwatorowi Przyrody projekty ochrony następujących obiektów, o dużym znaczeniu naukowym i dydaktycznym:

1. Skałka wapienia węglowego z występującą w niej intruzją porfirową w dolinie Szklarki.
2. Odkrywka „Nowa Krystyna” — klasyczny profil osadów jury brunatnej w starym, nieczynnym kamieniołomie w Rzeczkach koło Tenczyńska.
3. Odsłonięcie profilu skał jurajskich na wzgórzu Czerwieńiec (Kozłowiec) w Rzeczkach koło Tenczyńska.

4. Skałka „Pod sosną” — naturalna forma skalna zbudowana z piaskowców górnego karbonu, położona we wsi Tenczynek.

5. Stary nieczynny kamieniołom w Trojanowicach koło Zielonek — odsłonięcie wapieni jurajskich i pełnego profilu utworów turonu (kre-da).

6. Odsłonięcie „Czerwona Ścianka” w Czernej koło Krzeszowic — klasyczny profil najmłodszych ławic wapieni dolnego karbonu okręgu krakowskiego z brekcją sedymentacyjną o typie „grande breche”.

7. Nieczynny kamieniołom we wsi Zalas, t.zw. „kamieniołom z uskokiem”, bardzo instruktywne odsłonięcie skały porfirowej i osadów środkowej jury, zawierających bogaty zespół skamieniałości.

Opracowanie dalszych projektów pomników przyrody nieożywionej kontynuowane będzie w ramach prac Sekcji Stratygraficznej Koła Naukowego Geologów w bieżącym roku.

Stefan Witold Alexandrowicz

Godny ochrony porfir w dolinie Szklarki koło Krzeszowic

Odsłonięcie proponowane jako pomnik przyrody leży na lewym zboczu doliny Szklarki, w odległości około 200 m na południe od pierwszych domów wsi Szklary (ryc. 1). W literaturze geologicznej nosi ono nazwę „Szklarka koło granicy” (w pobliżu dawnej granicy Galicji i Królestwa Kongresowego). Widoczne są tu ławice wapienia węglowego z przebijającą je żyłą intruzywną porfiru. Obiekt został odkryty w latach 80 ubiegłego stulecia przez F. Bartoneca, a opracowany geologicznie i petrograficznie przez W. Szajnochę i J. Siemiradzkiego oraz obszernie opisany przez S. Zaręcznego i S. Kozłowskiego.

Środkową część odsłonięcia zajmuje szeroka na 8 m i wysoka na 5 m skałka utworzona z wapienia węglowego wieku dolnokarbońskiego (piętro turnejskie). Jest to wapień czarny i szary, bitumiczny, u spodu grubo uławicony. Zawiera on liczne buły czarnego rogowca i cienkie wkładki ciemnoszarych łupków.

Intruza porfiru, widoczna z lewej strony skałki, jest żyłą rozwiniętą pionowo o szerokości średniej 2 m. Ku górze przechodzi ona w żyłę poziomą, pokładową o typie sillu, która ciągnie się około 10 m w prawo. Ponad silliem leżą warstwy białego lub szarego wapienia karbońskiego. W odległości około 3 m w prawo od omawianej skałki znajduje się nowa, dotychczas nie opisana w literaturze, pionowa żyła porfiru, odsłaniająca się we wkopie, wykonanym na zboczu doliny. Prawdopodobnie żyła ta łączy się z silliem.

Porfir jest silnie zwietrzały, bardzo kruchy, barwy żółtej i żółtawo-białej a miejscami czerwonawej. Na tle ciasta skalnego można obserwować małe prakryształy skaleni, kwarcu, a także biotyту i amfibolu.